

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Кузнецова Віталія Володимировича на дисертацію Лопашука Дмитра Івановича «Убивство, вчинене на замовлення: кримінально-правова характеристика», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право

Обґрунтування вибору теми дослідження. Умисні посягання на життя у всі часи визнавались одними із найбільш тяжких злочинів. Будь-яке умисне вбивство має винятково високий ступінь суспільної небезпеки. Повідомлення про ці злочини завжди спричинюють особливий суспільний резонанс і насамперед, коли йдеться про вбивство на замовлення. Адже згідно статей 3 і 27 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються найвищою соціальною цінністю. Сучасні умови протидії злочинам проти життя і здоров'я особи, і передусім убивствам, вчиненим на замовлення, передбачених п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України, вимагають вирішення як теоретичних, так і практичних питань, спрямованих на вдосконалення чинного законодавства та підвищення ефективності їх розкриття та розслідування.

Актуальності дисертаційне дослідження набуває у зв'язку з необхідністю осмислення відповідних положень КК України на відповідність сучасним суспільним потребам – перш за все з метою найбільш точного розуміння (тлумачення) кримінально-правової норми, що передбачає відповідальність за вбивство на замовлення, її правильного застосування та подальшого вдосконалення.

Очевидним є те, що питанням кримінально-правової характеристики умисних вбивств при обтяжуючих обставинах (вбивство на замовлення є складовою цих обставин), як інституту кримінального права приділяється значна увага в теорії кримінального права. Водночас окремі питання залишаються недостатньо дослідженими або є дискусійними, внаслідок чого спостерігається неоднозначне тлумачення тих чи інших правових норм, і тому постає необхідність поглибленого дослідження відповідного проблемного питання. Проблемам кримінально-правової характеристики умисних вбивств при обтяжуючих обставинах, приділяли велику увагу такі провідні вчені дореволюційного періоду, як М.Н.Гернет, А.А.Жижиленко, В.Д.Набоков, М.С.Таганцев. Наукові позиції щодо цього питання викладені відомими

вченими радянського періоду, серед яких М.І.Загородніков, А.А.Піонтковський, Ш.С.Рашковська, В.І.Ткаченко, А.Н.Трайнін, Т.Г.Шавгулідзе, М.Д.Шаргородський. На сучасному етапі значний внесок у вирішення проблем кримінально-правової характеристики умисних вбивств, в тому числі при пом'якшуючих обставинах, зробили у своїх працях вітчизняні вчені Ю.В.Александров, М.І.Бажанов, Ю.В.Баулін, В.І.Борисов, В.К.Грищук, М.Й.Коржанський, М.П.Короленко, В.М.Куц, О.П.Литвин, В.М.Мамчур, М.І.Мельник, В.О.Навроцький, В.В.Сташис, В.Я.Тацій, Є.В.Фесенко, С.Д.Шапченко, С.С.Яценко. Суттєвий внесок в дослідження цих питань зробили у своїх наукових працях Л.А.Андрєєва, С.В.Бородін, Т.В.Кондрашова, А.М.Красиков, О.М.Попов, Л.А.Рогачевський, Б.В.Сидоров, Р.Шарапов.

Слід зазначити, що попередні дослідження були в основному присвячені кримінально-правовому аналізу умисних вбивств при обтяжуючих обставинах. Проблеми кримінально-правової характеристики умисних вбивств на замовлення на дисертаційному рівні в Україні не розглядалися. Крім того раніше проведені дослідження окремих аспектів цього питання здебільшого ґрунтувалися на положеннях КК України 1960 р.

Серед сучасних дисертаційних досліджень, які присвячені кримінально-правовим питанням відповідальності за вбивство, слід відмітити роботи Короленка М.П. «Кваліфікація і класифікація умисних вбивств при обтяжуючих обставинах» (Київ, 2002 р.), Дідківської Н.А. «Кримінальна відповідальність за умисне вбивство з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення» (Київ, 2005 р.), А.О. Драгоненко «Співучасть у вчиненні вбивства» (Харків, 2011 р.), А.В. Єжкова «Ответственность за убийство по найму по уголовному законодательству Российской Федерации» (Нижній Новгород 2006 р.), Л.А. Остапенко «Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (кримінально-правове та кримінологічне дослідження)» (Київ, 2007 р.), Бережного С.Д. «Відповідальність за умисне вбивство з корисливих мотивів за кримінальним законодавством України» (Київ, 2009 р.), О.П. Караніколи «Умисне вбивство заручника або викраденої людини: кримінально-правова та кримінологічна характеристика та протидія» (Харків, 2015 р.), Сотули О. С. «Кримінально-правова охорона життя людини в країнах романо-германської правової сім'ї (порівняльне теоретико-правове дослідження)» (Харків, 2016 р.).

Значна увага до питання кримінально-правової характеристики умисного вбивства на замовлення ще не означає їх остаточного вирішення. У теорії кримінального права, зокрема, неоднозначно визначається зміст таких понять, як “вбивство”, “замовлення”, “замовник” та ін. Потребують свого вирішення й окремі питання, які стосуються відмежування вбивства на замовлення від суміжних складів злочинів.

Отже наведені обставини свідчать про те, що дисертація Лопашука Дмитра Івановича «Убивство, вчинене на замовлення: кримінально-правова характеристика» присвячена дослідженню актуальної правової тематики – юридичному аналізу вбивства, вчиненого на замовлення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Ознайомлення з дисертацією та її авторефератом дає підстави стверджувати, що робота містить основні необхідні для такого дослідження компоненти: це, по перше, добре вибрана методологія дослідження, ретельний аналіз досягнень більшості попередніх дослідників цих та суміжних питань, належна апробація результатів дослідження.

Методи дослідження обрано з огляду на поставлену мету й завдання з урахуванням об'єкта і предмета дослідження. Зокрема, було використано різні наукові методи: діалектичний – застосовується у всіх розділах дисертації, у їх взаємозв'язку, а також формування висновків і пропозицій за темою дослідження; історико-правовий – використовувався для розкриття історичного розвитку кримінально-правової заборони вбивство, вчинене на замовлення; порівняльно-правовий – використовувався в порівнянні вітчизняних кримінально-правових норм, що регламентують відповідальність за досліджуваний злочин, з відповідними нормами законодавства окремих зарубіжних держав; логіко-семантичний – застосовувався для проведення поглибленого вивчення понятійного апарата; догматичний використовувався для виявлення можливостей удосконалення п. 11 ч. 2 ст. 115; соціологічний – застосовувався під час проведення анкетування з питань кримінально-правового дослідження злочину вбивство, вчинене на замовлення; системний аналіз допоміг з'ясувати структуру й місце злочину, передбаченого п. 11 ч. 2 ст. 115 КК (с. 24–25 дисертації). Використання зазначених методів допомогло Лопашуку Дмитру Івановичу провести певний кримінально-правовий аналіз вбивства, вчиненого на замовлення; дозволило сформулювати відповідні пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства тощо.

Емпіричну базу дослідження становлять: 1) дані офіційної статистики ДСА за період 2001-2018 рр.; 2) результати опитування 200 працівників правоохоронних органів, суду та адвокатів; 3) результати опитування 300 студентів юридичних вузів і факультетів кримінального права (*хоча виникає питання до автора, чи є такі факультети кримінального права?*); 4) результати вивчення матеріалів ЄДРСР із зазначеної категорії проваджень (213 електронних копії процесуальних документів за фактами вчинення вбивств на замовлення, що в цілому представляють усі регіони України); опублікованої слідчо-судової практики; 5) статистичні звіти та огляди практики Верховного Суду України (с. 256–289 дисертації).

Висновки і рекомендації дисертанта ґрунтуються на аналізі вітчизняних і зарубіжних джерел, літератури з теорії держави і права, кримінології, кримінального права та інших правничих наук, енциклопедично-довідкової літератури. Нормативну основу роботи склали Конституція України, міжнародно-правові акти, чинні законодавчі та інші нормативно-правові акти, кримінальні кодекси окремих зарубіжних держав.

Автором опрацьовано значний масив літератури, що прямо чи опосередковано стосується теми дисертаційного дослідження – 354

найменувань джерел (с. 212–244 дисертації).

Все наведене свідчить про достатній рівень обізнаності дисертанта у питаннях, які ним досліджуються, та забезпечує належний рівень обґрунтованості зроблених висновків за темою дослідження «Убивство, вчинене на замовлення: кримінально-правова характеристика».

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за своїм характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним з перших в Україні комплексним і системним дослідженням кримінально-правової характеристики вбивство, вчинене на замовлення. У роботі сформульовано низку положень і висновків, що містять елементи наукової новизни, які мають істотне значення для науки кримінального права та практики застосування п. 11 ч. 2 ст. 115 КК.

Зокрема, вперше:

1) «доведено, що виникненню й закріпленню в законодавстві України кримінальної відповідальності за вбивство, вчинене на замовлення, передували багатовіковий, поступальний розвиток законодавства в цьому питанні від примітивно-казуїстичного до сучасного регулювання кримінальної відповідальності за злочин, передбачений п. 11 ч. 2 ст. 115 КК»; 2) запропоновано визначення злочину, передбаченого п. 11 ч. 2 ст. 115 КК; 3) «з'ясовано зміст основних чинників соціально-правової обумовленості заборони, передбаченої п. 11 ч. 2 ст. 115 КК: кримінологічного, який полягає в теоретичному осмислюванні й систематизації законодавцем об'єктивних знань, необхідних для законодавчого закріплення тієї чи іншої заборони, та прогнозує розвиток її складових; порівняльно-правового (нормативний), який полягає в порівнянні кримінального законодавства України з досвідом зарубіжних країн за вчинення замовного вбивства; соціально-економічного (матеріальний), який полягає в теоретичному дослідженні цього кримінального явища (вбивств на замовлення) крізь призму суперечливих суспільно-політичних процесів, нестабільної соціально-політичної та економічної ситуації в державі, помилок у соціально-економічному реформуванні, девальвування моральних і духовних цінностей та нівелювання соціального контролю; політико-ідеологічного, який полягає в аналізі політико-ідеологічних умов появи та існування такого явища як замовні вбивства; історичного, який полягає в узагальненні еволюційного шляху кримінального законодавства, який призвів до законодавчого закріплення цієї норми в КК України; міжнародно-правового, який полягає в контролі відповідності кримінально-правової заборони злочину – вбивство на замовлення, міжнародним стандартам прав людини (гуманітарний стандарт); нормам, що складають стандарт безпеки; міжнародно-правовим актам, пов'язаним із забезпеченням легітимності обмеження прав людини за допомогою покарання»; 4) запропоновано визначення об'єктивної сторони злочину, передбаченого п. 11 ч. 2 ст. 115 КК; 5) розроблено авторські пропозиції про внесення змін до КК України, зокрема, щодо: а) розділення кваліфікуючої ознаки п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України, сформулювавши її в наступній редакції: «1) вчинене на замовлення особою, яка діє за дорученням,

або виконує рішення організованої злочинної групи»; а санкцію частини другої цієї статті доповнення словами: «...або довічним позбавленням волі без заміни»; б) внесення змін до статей 27, 29 КК, а саме: до видів співучасників злочину, поряд із «виконавцем», «організатором», «підбурювачем» і «пособником» ввести також і «замовника» (с. 26–28 дисертації).

Є теоретично важливим висновок здобувача, що *«криміналізація цього негативного феномену сталася внаслідок зростаючого впливу юридичної доктринальної науки на процес законотворення в цій області та з урахуванням вітчизняних і зарубіжних теоретичних та практичних надбань і досвіду в цій області»* (с. 97 дисертації).

Позитивної оцінки заслуговує аналіз судової практики, який дозволив підтвердити тезу, що угода є найбільш типовою формою погодження між замовником і виконавцем умисного вбивства, вчиненого на замовлення, передбаченого п. 11 ч. 2 ст. 115 КК (с. 132 дисертації).

Слід погодитися з дисертантом, який вважає, що *«при вбивстві, вчиненому на замовлення, дії, які передували настанню смерті, розтягнуті в часі. Контакт виконавця і замовника завжди відстає у часі від моменту вчинення вбивства»* (с. 176 дисертації).

Потребує схвалення позиція автора, що *«організатор, як і виконавець, є обов'язковими суб'єктами в злочинах – вбивствах, учинених на замовлення»* (с. 177 дисертації).

Є практично важливою позиція дисертанта, що, *«виходячи з аналізу міжнародного кримінального законодавства, норма про вбивство, вчинене на замовлення, у діючому Кримінальному кодексі України є не досконалою та певною мірою суперечить позиціям іноземної законодавчої практики, зокрема зайвою є лишня вказівка в ній на словосполучення «умисне вбивство», де і так зрозуміло, що, виходячи із поняття «вбивство», сформульованого в ч. 1 ст. 115 КК України, у цьому випадку йдеться про умисне діяння»* (с. 200 дисертації).

Усі ці положення дисертаційного дослідження містять елементи новизни і, без сумніву, є певним внеском у кримінально-правову науку.

Слід звернути увагу **на особистий внесок здобувача**. Автор, на підставі вивчення списку його публікацій, справедливо вказує, що положення, викладені в дисертації та винесені на захист, розроблені автором особисто (с. 7 автореферату).

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що автором отримані відповідні документи, що засвідчують впровадження окремих положень дисертації (лист з Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 13.03 2018 року № 04-18/12-469; акт впровадження у навчальний процес ВНЗ «Національна академія управління» від 21 листопада 2017 року) (с. 255, 290–292 дисертації).

Зміст та структура дисертації. Лопашук Д.І. в основному правильно побудував структуру дисертаційного дослідження. Структура дисертації складається з анотації, вступу, трьох розділів, які включають 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг

дисертаційної роботи становить 293 сторінки, з них основний текст дослідження – 195 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної теми та окреслено ступінь її розробленості; висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про їх апробацію, публікації.

Розділ 1. «Поняття, витоки, історія кримінальної відповідальності за вбивство, вчинене на замовлення, сучасний стан проблеми та соціально-правова обумовленість цієї заборони» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Витоки, історія кримінальної відповідальності за вбивство на замовлення та сучасний стан цієї проблеми» на основі аналізу історичних документів і нормативно-правових актів досліджено розвиток та причини появи цього злочину.

У підрозділі 1.2 «Поняття, суспільна небезпечність злочину – вбивство, вчинене на замовлення, та соціально-правова обумовленість цієї кримінально-правової заборони» пропонується поняття та визначаються особливості суспільної небезпечності цього виду злочину.

Розділ 2 «Кримінально-правове дослідження об'єктивних та суб'єктивних ознак злочину – вбивство, вчинене на замовлення» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Об'єктивні ознаки злочину – вбивство, вчинене на замовлення» досліджуються суспільні відносини та найбільш поширені сучасні концепції, що стосуються об'єкта та об'єктивної сторони цього злочину в теорії кримінального права.

У підрозділі 2.2 «Суб'єктивні ознаки злочину – вбивство, вчинене на замовлення» автором, поданої до захисту дисертації, досліджується суб'єкт та суб'єктивна сторона (інтелектуальний і вольовий моменти) цього виду вбивства, а також надаються пропозиції щодо поліпшення законодавства в цій частині.

Розділ 3 «Відмежування злочину – вбивство, вчинене на замовлення, та порівняльно-правова характеристика цього злочину за законодавством України і аналогічними злочинами за кримінальним законодавством деяких зарубіжних держав» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Відмежування злочину – вбивство, вчинене на замовлення, від суміжних складів злочину» з'ясовано, що всі злочини (ст.ст. 112, 348, 379, 400, 443, ч. 4 ст. 404 КК), якщо вони вчиняються на замовлення, розмежовуються між собою як за об'єктом, так і за суб'єктивною стороною (напрямоком умислу), а спільною інтегративною ознакою їх є суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті іншої людини.

У підрозділі 3.2 «Порівняльно-правова характеристика злочину – вбивство, вчинене на замовлення, за законодавством України та аналогічними злочинами за кримінальним законодавством деяких зарубіжних держав» проведено порівняльний аналіз кримінального законодавства Європи та

Сполучених Штатів Америки, унаслідок якого зроблено висновок, що, окрім Іспанії, Болгарії та США, а також частково Італії, кримінальні кодекси Албанії, Польщі, ФРН, Франції, Швейцарії, Данії, Бельгії, Голландії та ін. не виокремлюють від інших кваліфікуючих ознак вбивство на замовлення.

Завершують основний текст роботи висновки до дисертації, які відповідають висновкам у авторефераті.

Дисертаційне дослідження містить 7 додатків на 44 сторінках (с. 249–295 дисертації).

По тексту дисертації її автор іноді використовує результати емпіричних досліджень.

Висновки і пропозиції, сформульовані у дисертаційному дослідженні, можуть бути використані для більш поглибленого їх дослідження в рамках кандидатських та докторських дисертацій, монографій, підготовки навчально-методичних матеріалів, наукових статей, а також формулювання і внесення подальших пропозицій щодо удосконалення кримінального законодавства в частині регламентації кримінальної відповідальності за вбивство на замовлення.

За результатами дослідження автором опубліковано 14 наукових праць, серед яких 7 – з яких опубліковані в наукових фахових виданнях МОН України, зареєстрованих та проіндексованих у міжнародних наукометричних каталогах та базах даних, 2 – в наукових фахових виданнях МОН України, 5 – матеріали конференцій.

Зміст автореферату дисертації відповідає її змісту та встановленим вимогам. У ньому адекватно і стисло відображені положення щодо кожного із структурних елементів дисертаційної роботи (вступу; основної частини; висновків).

Не спиняючись надалі детально на численних здобутках та позитивних моментах виконаної дисертаційної роботи, та у цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, звернемо увагу на окремі протиріччя, спірні положення, які, на наш погляд, потребують або додаткової аргументації, або ж спеціальних роз'яснень, зокрема:

I. Щодо назви, структури та наукової новизни дослідження.

1.1. Назва дисертації «Убивство, вчинене на замовлення: кримінально-правова характеристика», вважаємо, не в повній мірі відповідає предмету дослідження та ст. 115 КК. Автор використовує в назві дослідження термін «убивство», хоча в кримінальному законодавстві й предметі дослідження згадується «вбивство». У тексті роботи також паралельно використовують обидва терміни. Отже автору слід пояснити, чому такі різні підходи до формулювання згаданого терміна. Також потребує пояснення термін «кримінально-правова характеристика», який використаний у назві роботи. Як відомо, цей термін має різні наукові тлумачення та відповідні ознаки¹. На нашу

---

¹ Вознюк А. А., Грудзур О. М. Види кримінально-правової характеристики злочину. Митна справа. 2014. № 1 (91). Ч. 2, кн. 2. С. 67.

думку, заслуговує на підтримку позиція А.А. Вознюка, який під кримінально-правовою характеристикою злочину розуміє «опис, визначення істотних, характерних його особливостей та ознак; система відомостей про істотні, характерні особливості й ознаки злочину» та який «включає ...: 1) склад злочину; 2) кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі ознаки злочину; 3) характер (вид та розмір) покарання за злочин; 4) спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності або обставини, що виключають злочинність діяння»². Отже, якщо спиратися на таку думку науковця, то в рецензованій дисертації слід було окремо розглянути питання покарання за умисне вбивство на замовлення. Однак автор цього у роботі не зробив (ми не беремо до уваги пропозицію щодо санкції норми, оскільки відповідного аналізу та належного обґрунтування у відповідному підрозділі дисертації цього положення немає). Можливо, у здобувача є інша позиція щодо кримінально-правової характеристики, яка буде висловлена під час прилюдного захисту.

1.2. Є дискусійною назва третього розділу дисертації *«Відмежування злочину вбивство, вчинене на замовлення, та порівняльно-правова характеристика цього злочину за законодавством України і аналогічними злочинами деяких зарубіжних держав»*. Порівняльно-правовий аналіз кримінального законодавства окремих зарубіжних країн, традиційно, здійснюється на початку дослідження (у першому розділі, який, як правило, присвячений теоретико-методологічним основам дослідження). Розгляд праць вчених, які раніше досліджували подібну проблематику³ дозволило б автору з'ясувати теоретичні передумови та результати дослідження відповідальності за вбивство.

1.3. Викликає певні запитання п. 2 наукової новизни, в якому запропоновано поняття злочину, передбаченого п. 11 ч. 2 ст. 115 КК: *«Під вбивством, учиненим на замовлення, слід розуміти умисне, заборонене КК, суспільно небезпечне винне діяння (дію або бездіяльність), яке посягає на суспільні відносини з охорони життя іншої людини і полягає в позбавленні життя іншої людини, яке вчиняється незацікавленим у смерті конкретної людини виконавцем, з метою отримання певних вигод матеріального чи нематеріального характеру або з метою недопущення вчинення певних дій не на його користь, за участі (або без нього) посередника (співучасника у формі*

---

² Вознюк А. А. Поняття та елементи кримінально-правової характеристики злочинів. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1 (86). С. 154–160.

³ Кандидатські дисертації: Короленка М.П. «Кваліфікація і класифікація умисних вбивств при обтяжуючих обставинах» (Київ, 2002 р.), Бережного С.Д. «Відповідальність за умисне вбивство з корисливих мотивів за кримінальним законодавством України» (Київ, 2009 р.), Дідківської Н.А. «Кримінальна відповідальність за умисне вбивство з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення» (Київ, 2005 р.), А.О. Драгоненко «Співучасть у вчиненні вбивства» (Харків, 2011 р.), Л.А. Остапенко «Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (кримінально-правове та кримінологічне дослідження)» (Київ, 2007 р.), О.П. Караніколи «Умисне вбивство заручника або викраденої людини: кримінально-правова та кримінологічна характеристика та протидія» (Харків, 2015 р.), А.В. Єжкова «Ответственность за убийство по найму по уголовному законодательству Российской Федерации» (Нижній Новгород 2006 р.); докторська дисертація Сотули О. С. «Кримінально-правова охорона життя людини в країнах романо-германської правової сім'ї (порівняльне теоретико-правове дослідження)» (Харків, 2016 р.); монографія Костенко М.В. «Вбивство на замовлення: криміналістична характеристика» (Харків, 2006) та ін.

пособника чи підбурювача), за дорученням замовника (організатора або підбурювача), заінтересованого в позбавленні потерпілого життя, та характеризується необхідним причинно-наслідковим зв'язком між діянням і наслідками у вигляді смерті» (с. 27 дисертації).

Автор не пояснює, чому замість ознаки вбивства протиправність (ч.1 ст. 115 КК) він використовує іншу ознаку – заборонене КК. Як відомо, протиправність розуміється як передбаченість діяння КК, і невідповідність загальним нормам права (наприклад конституційним).

Далі він пише, що діяння посягає на суспільні відносини з охорони життя іншої людини. Така сама позиція демонструється автором на с. 2 автореферату при формулюванні об'єкта дослідження («*суспільні відносини із забезпечення умов з охорони життя іншої особи від вбивства на замовлення*») та на с. 176 дисертації при визначенні безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого п. 11 ч. 2 ст. 115 КК («*під яким слід розуміти суспільні відносини, спрямовані на забезпечення умов з охорони життя іншої конкретної людини...*»). Виникає питання, а що існують якісь окремі суспільні відносини, які захищають життя конкретної людини? Це також слід пояснити під час прилюдного захисту.

Незрозумілою є позиція здобувача, що вбивство на замовлення може вчинятися незацікавленим у смерті конкретної людини виконавцем. Далі він продовжує, що виконавець це робить «*з метою отримання певних вигод матеріального чи нематеріального характеру або з метою недопущення вчинення певних дій не на його користь*». На нашу думку, ці ознаки певним чином суперечать одна іншій.

На думку Д.І. Лопашука, вбивство на замовлення вчиняється за дорученням замовника (організатора або підбурювача). Погоджуючись з дисертантом, що без участі організатора (замовника) цей злочин неможливий, однак щодо підбурювача виникають певні сумніви. Як відомо, «*підбурювачем є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину*» (ч. 4 ст. 27 КК). Однак здобувач сам наголошує, що «*угода є найбільш типовою формою попереднього порозуміння між замовником і виконавцем умисного вбивства*», а «*основний зміст угоди – виконавець бере на себе обов'язок позбавити життя потерпілого, а замовник зобов'язується здійснити певні дії на користь виконавця або утриматися від виконання певних дій*» (с. 184 дисертації). Тобто підбурювач повинен не тільки схилити іншу особу на вчинення вбивства, але й повинен замовити цей злочин (викає угода між замовником й виконавцем). Таке розуміння ролі підбурювача, очевидно не зовсім відповідає поняттю такого співучасника визначеного в ч.4 ст. 27 КК.

1.4. Пункт 7 наукової новизни містить пропозиції («внесення змін до статей 27, 29 КК, а саме: до видів співучасників злочину, поряд із «виконавцем», «організатором», «підбурювачем» і «пособником» ввести також і «замовника» - с. 28 дисертації), які не всі є абсолютно новими для

кримінального права України⁴. Водночас у теорії кримінального права виділяють інших співучасників, зокрема керівника, ініціатора, лідера, замовника, посередника, функціонера, а також активних учасників, другорядних учасників і співучасників злочинної організації, особливості кримінальної відповідальності яких не мають належного наукового обґрунтування, оскільки відсутній єдиний підхід до визначення функцій цих осіб, їх кримінально-правового значення у кваліфікації злочину та призначенні покарання⁵.

II. Щодо зв'язку роботи з науковими програмами, планами, темами.

На нашу думку, зміст рубрики «Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами» дисертації та автореферату потребує вдосконалення.

По-перше, автору бажано було пов'язати напрям дослідження з положеннями Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр. (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016).

По-друге, виникає питання й щодо внесення теми дослідження до Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права, розглянутих та схвалених відділеннями Національної академії правових наук України.

По-третє, хоча на с.23 дисертації названа Концепція реформування кримінальної юстиції України (затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р.), однак у дослідженні не згадуються окремі законопроекти підготовлені на реалізацію положень Концепції, зокрема останній проект змін до КК (07.06.2018 р. прийнятий у 1 читанні – законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 7279-д від 20.04.2018). Зважаючи на його перспективний характер, здобувачу слід було проаналізувати в дисертації.

III. Щодо основного змісту роботи.

3.1. Окремі положення роботи є не зовсім точними.

На с. 176-177 автор визначає об'єктивну сторону вбивства, вчиненого на замовлення – *«це сукупність ознак, які визначають зовнішню сторону цього*

---

⁴ Короленко М. П. Кваліфікація і класифікація умисних вбивств при обтяжуючих обставинах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2002. С. 187; С. 8; Соловій Я. І. Межі кримінальної відповідальності : монографія. Івано-Франківськ, 2009. С. 276; Соловій Я. І. Межі кримінальної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. С. 12; Фріс П. Л. Вибрані праці. Івано-Франківськ, 2014. С. 380.

⁵ Вознюк А. А. Додаткові види співучасників у теорії українського кримінального права. Борьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2014. № 2 (33). С. 78–81; Жаровська Г. П. Співучасть у злочині за кримінальним правом України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. С. 132–133; Коташевський О. Окремі недоліки нового Кримінального кодексу України. Право України. 2002. № 11. С. 99; Кривошеїн П. К., Слесаренко В. М. Кваліфікація групових і повторних злочинів : навч. посіб. Київ, 1993. С. 78; Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. Київ, 2006. С. 228; Савченко Д. О. Основи правових норм, що регулюють відповідальність за співучасть у скоєнні злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 1994. С. 8.

злочину і характеризують суспільно небезпечне діяння (дію або бездіяльність), його шкідливі наслідки та причинний зв'язок між діянням та наслідками, який обумовив настання останніх, а також місце, час, обстановку, спосіб, знаряддя та засоби вчинення злочину та полягають у тому, що спеціально запрошений (найнятий) виконавець (кілер) позбавляє життя людини, у смерті якої він не зацікавлений, за участі (або без нього) посередника, за дорученням особи (замовника), яка пообіцяла сплатити чи сплатила за вбивство винагороду, або з метою недопущення вчинення певних дій не на її користь». Однак це поняття містить, окрім ознак об'єктивної сторони й ознаки суб'єкта та суб'єктивної сторони. На нашу думку, це слід виключити з поняття об'єктивної сторони вбивства, вчиненого на замовлення.

Автор доволі часто згадує про «корисні мотиви» (с. 49, 62, 63, 67, 68, 170, 192, 201 дисертації), однак, вважаємо це є неправильний переклад відповідного терміну з російської мови «корыстные мотивы», насправді правильно казати «корисливі мотиви» (с. 49, 50, 52, 63 та ін.).

Здобувач у роботі зазначає, що існує співучасник у формі пособника чи підбурювача (с. 4, 6, 27, 70, 98, 141, 208 дисертації). Пригадаймо, що форма співучасті – це спосіб організації умисної спільної участі декількох суб'єктів злочину в учиненні умисного злочину⁶. У теорії кримінального права виокремлюють різні критерії класифікації форм співучасті в злочині на підставі яких виділяють різні їх види⁷. Найбільш відомими серед форм співучасті є проста й складна. Отже автор допускає, на нашу думку, певну неточність, називаючи вид співучасника – формою співучасника. Цікаво, що в свої пропозиціях до ст. 27, 29 КК, він правильно говорить про види співучасників злочину (с. 28 дисертації).

Зазначаючи у роботі критерії розмежування злочинів (ст.ст. 112, 348, 379, 400, 443, ч. 4 ст. 404 КК), якщо вони вчиняються на замовлення, та вбивством, учиненим на замовлення, здобувач, чомусь, забуває згадати «Посягання на життя журналістів» (ст. 348-1 КК).

3.2. Окремі положення роботи викликають дискусію та повинні бути більш аргументованими.

Здобувач на с. 205-206 роботи пропонує «за прикладом Болгарії було б доцільно розділити кваліфікуючу ознаку п. 11 ч. 2 ст. 115 КК України та сформулювати її, як «вбивство, вчинене на замовлення особою, яка діє за

---

⁶ Вознюк А. А. Визначення поняття «форма співучасті» та її види в теорії кримінального права. Науковий вісник Національної академії прокуратури України. 2015. № 1. С. 54.

⁷ Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. С. 399. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.] ; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ, 2005. С. 232. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько, О. О. Дудоров та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Климента. 5-те вид., переробл. та доповн. Київ : Атіка, 2009. С. 191–193. Гаухман Л. Д. Соучастие в преступлении по советскому законодательству (опыт сравнительного правоведения) : лекция. М. : Акад. МВД СССР, 1990. С. 16–17. Герцензон А. А. Уголовное право. Часть Общая : учеб. пособие. М., 1948. С. 363. Гришаев П. И., Кригер Г. А. Соучастие по советскому уголовному праву. М. : Госюриздат, 1959. С. 53–54. Зелинский А. Ф. Соучастие в преступлении : лекция. Волгоград, 1971. С. 24.

дорученням, або виконує рішення організованої злочинної групи». А санкцію частини другої цієї статті доповнити словами: «...або довічним позбавленням волі без заміни». Таку позицію він обґрунтовує наступними аргументами: 1) сучасні умови і стан суспільства; 2) це значно спростить облік цієї категорії вбивств та спростить суду визначення міри покарання.

Такі пропозиції відразу викликають такі питання. По-перше, чому використано саме досвід Болгарії? Можливо, коли в Болгарії, як і в сучасній «Україні суттєво збільшився відсоток убивств на замовлення та кардинально погіршилася кримінальна ситуація» (с. 205 дисертації), такі зміни позитивно вплинули на кримінально-правову протидію даному виду злочинності? Ми можемо згадувати досвід й інших зарубіжних країн, які ефективно змогли вплинути на зростання вбивств на замовлення (наприклад США у 1920-1935 рр.). Тому автору слід пояснити свою вибірковість при запозиченні положень зарубіжного законодавства. По-друге, автор зазначає, що *«це спростить облік цієї категорії вбивств та спростить суду визначення міри покарання»*. Яким чином це відбудеться, за рахунок яких механізмів у дисертації не сказано. По-третє, автор пропонує окремо виділити вбивство, вчинене на замовлення, яке вчиняється згідно рішення організованої злочинної групи. Отже, виникає питання, як бути з іншою кваліфікуючою ознакою вбивства вчиненого за попередньою змовою групою осіб? Наявність нової кваліфікуючої ознаки не усуне необхідність у таких ситуаціях застосовувати п. 12 ч.2 ст. 115 КК. Тобто це не спростить кваліфікацію таких злочинів та відповідно негативно вплине на облік злочинів. По-четверте, пропозиція щодо санкції (*«...або довічним позбавленням волі без заміни»*), безумовно не відповідає гуманістичним пріоритетам у розвитку сучасного кримінального законодавства. Також ці положення потребують окремого дослідження питань покарання за вбивство на замовлення, що, на жаль, не було зроблено у роботі.

Ці положення потребують належного аргументованого пояснення під час прилюдного захисту.

На с. 51 дисертації автор наводить цікавий історичний факт: *«уперше офіційно замовне вбивство в СРСР вважається мало місце на початку 80-х. Це вбивство відомого радянського конструктора авіаційно- космічної техніки, головного конструктора КБ автоматичних систем, професора, доктора фізико-математичних наук Бережного Ігоря Олександровича, якого 4 лютого 1981 року було підірвано в службовому автомобілі під час відрядження в Москві»*⁸. Однак звернення до вказаного посилання на джерело не дозволяє категорично стверджувати, що це «офіційно замовне вбивство в СРСР». Цікаво, що винні особи в цьому злочині, так і не були покарані. Тому слід посилити власну позицію додатковою аргументацією.

3.3. Окремі положення роботи, які потребують майбутнього удосконалення в науковій діяльності дисертанта.

---

⁸ Бережной И.А. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Бережной_Игорь (дата звернення 12.06.2018).

У дисертації, у контексті історичного дослідження проблематики, не розглянуті проекти КК України (1993–2001 рр.): проект (альтернативний) КК України, підготовленого робочою групою Комісії ВР України з питань правопорядку та боротьби зі злочинністю та проект (основний), підготовлений робочою групою КМ України. Ці проекти, а також їх різні варіанти, на мою думку, здійснили вагомий вплив на формування сучасної кримінально-правової думки. Провідні ідеї, особливо альтернативного проекту КК України, реалізуються й сьогодні в останніх змінах до законодавства (наприклад, регламентація заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (Розділ XIV-1. Загальної частини КК України), диференціація відповідальності в залежності від категорії службової особи (Розділ XVII. Особливої частини КК України) тощо). Тому видається доцільним рекомендувати науковцю при здійсненні подальших кримінально-правових досліджень, які містять опис історичних аспектів, здійснювати порівняльний аналіз норм вказаних проектів КК України та визначатися з позитивними перспективними напрямками удосконалення чинного КК України⁹.

На нашу думку, потребує подальшої наукової розробки міжнародно-правовий чинник (с. 92-94 дисертації) соціально-правової обумовленості заборони, передбаченої п. 11 ч. 2 ст. 115 КК. Для пояснення цього чинника здобувач звертається до позиції окремих зарубіжних науковців, згадує про існування Європейського суду з прав людини (хоча практику суду не аналізує), однак не розкриває положення міжнародних документів, які стосуються даного питання.

Незважаючи на це, дисертація Лопашука Дмитра Івановича «Убивство, вчинене на замовлення: кримінально-правова характеристика», написана на певному науковому і методологічному рівнях, з широким використанням загальної та спеціальної літератури, та має наукову цінність і практичну значимість.

Висновки:

1. Таким чином, дисертація Лопашука Дмитра Івановича «Убивство, вчинене на замовлення: кримінально-правова характеристика», є завершеною, кваліфікованою самостійною науковою працею, що містить результати проведених автором досліджень. Ним отримані нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для кримінально-правової науки, а саме – автором розглянуті питання кримінально-правової характеристики вбивства вчиненого на замовлення, та сформульовані на цій основі пропозиції, спрямовані на удосконалення законодавства у цій сфері та практики його застосування.

2. Дисертація відповідає паспорту спеціальності 12.00.08 «Кримінальне

---

⁹ Кузнецов В. В. Окремі напрями удосконалення історико-правових досліджень кримінального законодавства України [Електронний ресурс] / В. В. Кузнецов, Л. О. Кузнецова // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2016. – № 1(6). – С. 41–50. – Режим доступу до журн.: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/06/04_Kuznetsov.pdf. – Назва з екрану.

право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право), пунктам 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015; № 1159 від 30.12.2015; № 567 від 27.07.2016), а також певним Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом МОН України № 40 від 12.01.2017 р.

3. Здобувач – Лопашук Дмитро Іванович, на основі прилюдного захисту – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право».

Завідувач кафедри гуманітарних та загально-правових дисциплін

**Інституту Управління державною охороною України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**

доктор юридичних наук, професор

В.В. Кузнецов

«15» 11

2018 р.

